

Sláva Janu Husovi!

Jana Husa, jenž byl upálen 6. července 1415, si připomínáme jako výjimečnou postavu celoevropského významu, jako hrdinu myslí, který se hrdinou stal i ve svém těle. Důvodů, proč oslavovat 600. výročí Husovy smrti je opravdu hodně. A hodně je i toho, co se od Jana Husa ještě můžeme naučit, píše oxfordský profesor Alister McGrath.

[Civilizace](#)

[Alister McGrath](#)

6.7.2015

Všichni potřebujeme hrdiny – postavy, které se vyjímají v dějinách a zpřítomňují ideály. Tyto ideály uchováváme jako živoucí skutečnosti a vztahujeme se k nim jako k našim úběžníkům. Mnozí hrdinové, kteří byli zdrojem mravního vzepětí pro dřívější generace, dnes pozbyli přitažlivost. Spojujeme je s politickými a společenskými hodnotami, které již nezastáváme a nadále nepovažujeme za přijatelné.

S tímto fenoménem se potýká Velká Británie. Její hrdinové v minulosti, jako je Horatio Nelson či Arthur Wellesley neboli vévoda z Wellingtonu, jsou spjati s rozšiřováním britského impéria. V době postkoloniálního provinění jen nemnozí uctívají jejich památku a dědictví. Spořádání myslitelé v nich spatřují choulostivé memento imperiální minulosti, na niž by raději zapomněli.

Jan Hus je jiný příběh. Šestisté výročí Husova mučednictví 6. července 1415 si připomene mnoho Čechů – a plným právem. Hus je ojedinělým příkladem postavy, v jejímž díle se prolínají sféry kultury, myšlení i náboženství. Ztělesňuje hodnoty, na něž dnes slyší mnozí Češi a jež oslovují i za hranicemi České republiky.

V Česku se setkáváme se jménem Jana Husa i s jeho obrazy na každém kroku. Je dominantou Staroměstského náměstí v Praze a s ulicemi nesoucími Husovo jméno se lze setkat ve většině českých měst. Na vlajce prezidenta České republiky stojí slova „Pravda vítězí“ – zkrácená podoba hesla „Pravda vítězí nad vším“, které používali Husovi stoupenci v desetiletích po jeho smrti.

Viklefův vliv

Jan Hus se narodil se v Čechách okolo roku 1370. Studoval na Karlově univerzitě založené roku 1348, která byla na nejlepší cestě k jedné z předních univerzit střední Evropy. Po ukončení studií byl vysvěcen na kněze a stal se kazatelem v Betlémské kapli. Při svých kázáních opakovaně vyzýval k církevním reformám. Pro školní rok 1402 až 1403 byl zvolen rektorem pražské univerzity, což je neklamným znamením, že se v akademické obci těšil vážnosti.

Hus našel ve Viklefovi myšlenkový zdroj pro vlastní pojetí české národní církve, tedy nezávislé na papežské moci

V roce 1403 se stal pražským arcibiskupem Zbyněk Zajíc, který vyzýval Husa, aby ve volání po církevní nápravě neustával.

Arcibiskupova podpora dodala Husovu reformnímu hnutí uznání. Jeho úsilí se v mnohém podobalo jiným reformním programům formulovaným v téže době. Nápadná je především blízkost k hnutí, které v Anglii vedl několik desetiletí před Husovým působením oxfordský mistr Jan Viklef (1331–1384).

Viklef se postavil proti kněžským privilegiím a marnotratnosti biskupů. Navíc ho lze považovat za zastávce národního pohledu na církve – přimlouval se, aby církve používala spíše angličtinu než latinu a kritizoval i papežovo vměšování do anglické politiky. Je přece nasnadě, aby anglický lid měl svou anglickou církve.

Viklefův vliv na Husa byl výrazný. Myšlenky tohoto oxfordského mistra znal díky Jeronýmu Pražskému (1379–1416), českému učenci, který pobýval na Oxfordské univerzitě, kde opsal některá Viklefova pojednání o reformách. Hus našel ve Viklefovi myšlenkový zdroj pro vlastní pojetí české národní církve, tedy nezávislé na papežské moci.

Velké schisma

Husovy reformy se tedy neomezovaly na oblast intelektuální reflexe, ale zahrnovaly i fungování církve. Oficiálně směli při mši přijímat hostii i mešní víno jen kněží, zatímco laici pouze hostii. Hus trval na tom, aby přijímali všichni věřící „pod obojí způsobou“. Tento požadavek byl klíčový, neboť svědčil o Husovu přesvědčení, že kněží a laici si jsou rovni.

I ti, kteří byli přesvědčeni, že papež je zárukou identity církve, se ocitli kvůli takzvanému „velkému schismatu“ v neshodách. Mnozí Husovi současníci pohlíželi na rostoucí moc a vliv papeže se zneklidněním. Uvědomovali si, že je třeba přijmout opatření, aby se situace nevymkla kontrole. Ve stejné době získalo na významu konciliární hnutí, které usilovalo o decentralizaci církevní moci – moc se nemá soustřeďovat v rukách jedné osoby, ale prostupovat celým tělem církve, a proto by měla být svěřena odpovědnější a reprezentativnější skupině, tedy „všeobecným koncilium“. Vrcholu svého vlivu dosáhl konciliarismus v 15. století.

I ti, kteří byli přesvědčeni, že papež je zárukou identity církve, se ocitli kvůli takzvanému „velkému schismatu“ v neshodách. V Evropě si více než 40 let nárokovali titul papeže dva muži: jeden sídlil v Římě, druhý v Avignonu v jižní Francii. Tato skutečnost působila chaos a vážně oslabovala církevní autoritu.

Mezi staršími církevními představiteli proto v tichosti uzrálo přesvědčení, že napětí musí skončit, nemá-li být církve trvale poškozena. Schisma nakonec ukončily dva koncily – z koncilu v Pise (1409) a koncilu v Konstanci (1414–1418) vzešly volby jediného papeže sídlícího v Římě.

Spory na Karlově univerzitě

Dopady schismatu pocítila během 15. století i Praha. Český král Václav IV. (1361–1419) byl blízký avignonskému protipapeži Benediktu XIII. Arcibiskup Zbyněk Zajíc zase podporoval římského papeže Řehoře XII. Václav nařídil, aby čeští kněží a akademici na Karlově univerzitě zachovali neutralitu.

Hus se mezitím zapletl do sporů na Karlově univerzitě. Ta byla tehdy rozdělena do čtyř národů, tedy spolků ustavených podle země původu. Český národ vedený Husem zastával ve sporu neutralitu, zatímco bavorské, polské a saské národy podporovaly Řehoře XII. Na univerzitě se tak ustavila jasná většina, která podporovala římského papeže.

Skutečnost, že Karlova univerzita pozbyla v mezinárodním měřítku dobrou pověst a přišla o velkou část studentů, bývá někdy přisuzována právě Husovu působení. Toto stanovisko sice není zcela neoprávněné, ale není ani úplně spravedlivé.

Situace se dramaticky změnila v lednu roku 1409. Václav IV. vydal Dekret kutnohorský, dle kterého získal český národ v univerzitních záležitostech tři hlasy, zatímco ostatní národy se dělily o jeden. Karlova univerzita tak nastoupila cestu neutrality. Pověst univerzity však tímto opatřením zásadně utrpěla.

Národy, které ztratily vliv, pochopily, že univerzita jim již nemá co nabídnout. Mnohé z těchto učenců, kteří opustili Prahu, přijala Univerzita v Lipsku založená v květnu 1409. Karlova univerzita tak od akademického roku 1409 až 1410 výrazně upadala a brzy ji zastínily jiné univerzity v tomto regionu, především zmíněná Univerzita v Lipsku.

Skutečnost, že Karlova univerzita pozbyla v mezinárodním měřítku dobrou pověst a přišla o velkou část studentů, bývá někdy přisuzována právě Husovu působení. Toto stanovisko sice není zcela neoprávněné, ale není ani úplně spravedlivé. Hus zastával neutrální pozici ve sporu, v němž nebylo možné obstát.

Ve skutečnosti byl hybnou silou tohoto politicko-akademického manévru Václav IV. Poněkud nerealisticky totiž doufal, že by se mohl stát panovníkem Sváté říše římské. Jenže to by se musel spolehnout na papežovu podporu. Koncil v Pise sice zvolil nového papeže Alexandra V., jeho dva rivalové ho však odmítli uznat, a proto se situace vyřešila až za deset let. Václav IV., Jan Hus, Karlova univerzita a (ač zdráhavě) i Zbyněk Zajíc se však za Alexandra V. postavili.

Hrozba pro katolickou církev

Poté, co byl Alexandr V. zvolen papežem, prohlásil Jana Viklefa za kacíře, čímž se zastánci Viklefových názorů a šířitelé jeho myšlenek stali spolupachatelé. Historici si v této souvislosti všimají převratných změn, jichž v průběhu církevních dějin doznal význam pojmu „kacířství“.

V rané církvi byl za kacíře považován ten, kdo nepřiměřeně interpretoval křesťanské myšlenky, které tím činil nekonzistentními anebo neudržitelnými. Kacířství tak bylo teologickým, nikoliv politickým prohřeškem.

V rané církvi byl za kacíře považován ten, kdo nepřiměřeně interpretoval křesťanské myšlenky, které tím činil nekonzistentními anebo neudržitelnými. Kacířství tak bylo teologickým, nikoliv politickým prohřeškem. Toto pojetí se však v průběhu církevních dějin měnilo a v pozdním středověku platila za kacířská hnutí, která ohrožovala společenské a politické postavení církve nebo papeže. Bytostně teologický princip se politizoval. Cílem již nebyla teologická poctivost, ale upevnění moci a vlivu církve.

Viklefův reformní program výstižně ilustruje, že v 15. století se kacířství bytostně dotýkalo moci. Viklef trval na překladu bible do angličtiny. Svaté písmo by se tím otevřelo širšímu okruhu čtenářů, a lidé by si tak mohli sami učinit názor na jeho jednotlivé části. Viklefovo kacířství tedy směřovalo k oslabení církevní kontroly nad interpretací bible. Co kdyby laici dospěli k přesvědčení, že bible nepřikazuje papežskou autoritu, nebo neschvaluje kněžské výsady? O Husovi bylo známo, že podporuje Viklefa, proto i na něm utkvěl stín podezření z kacířství.

Jenže se ukázalo, že papežské pokusy o cenzurování a umlčení vyvolávaly spory, a navíc byly značně nepopulární. Nemoudrý papežský zásah proti Husovi posílil odmítavé stanovisko vůči papeži. Češi na něho pohlíželi jako na cizí církevní autoritu vnucující svou vůli těm, kdo spolu se svým králem podporovali Husa.

Když roku 1410 zemřel Alexandr V., pomínil bezprostřední tlak na Husovo umlčení. Hus mezitím vystupoval proti ústřední církevní moci, která byla na Čechy z Říma uvalena. Tím se stal následníkem Viklefa – i s ohledem na svůj požadavek, aby Češi svobodně spravovali vlastní církev. Církevní rozhodnutí se měla zodpovídat před státem. Kritiku politické moci jak církve, tak papežství přednesl Hus i ve svém pojednání O církvi z roku 1413, které se výrazně opíralo o Viklefovy spisy.

Církev pohlížela na Husa jako na vážnou hrozbu, protože jeho podpora národní církve mohla mít za následek jediné – roztříštění církve a povážlivé oslabení papežské moci

Církev nyní pohlížela na Husa jako na vážnou hrozbu, protože jeho podpora národní církve mohla mít za následek jediné – roztříštění církve a povážlivé oslabení papežské moci. Ze zpětného pohledu je zřejmé, že Hus předjímal mnohá klíčová témata protestantské reformace z 16. století. Sto let po Husově působení považoval Luther sám sebe za obnovitele Husova úsilí o reformu. A stejně jako Hus zdůrazňoval i národní církev, která by používala lidový jazyk, podávala jak hostii, tak mešní víno a uznala důležitost laiků.

Smíření

O Husově osudu se rozhodlo zanedlouho. Ve svých rodných Čechách byl v bezpečí, protože se mohl spolehnout na státní ochranu. A po svolání koncilu v Kostnici v roce 1414, na němž se mělo rozhodnout v otázce papežství, se Hus domníval, že by na něm měl zaznít i jeho hlas.

Patrně si uvědomoval nebezpečí, do něhož se pouští, když se vzdává bezpečí své vlasti. Byl zatčen, odsouzen za kacířství a poté, co ani pod hrozbou smrti neodvolal své přesvědčení, 6. července 1415 zaživa upálen. V Čechách vyvolala zpráva o Husově smrti vlnu nelibosti a pobouření. Praha a Řím se na příští staletí odcizily.

Katolicismus tedy Husa rehabilitoval, někteří liberální teologové (jako Leonard Boff) ho přijali za vzor a na Husovy reformy je dnes nahlíženo jako na předobraz reforem přijatých na Druhém vatikánském koncilu

Navzdory tomu se ukázalo, že smíření s katolicismem je možné. Pražský arcibiskup Miloslav Vlk sepsal v roce 1999 opatrnou omluvu za Husovu „krutou smrt“. Pronesl ji papež Jan Pavel II., který vyjádřil „hlubokou lítost“ nad Husovou smrtí a ocenil jeho „mravní odvahu“. Katolicismus tedy Husa rehabilitoval, někteří liberální teologové (jako Leonard Boff) ho přijali za vzor a na Husovy reformy je dnes nahlíženo jako na předobraz reforem přijatých na Druhém vatikánském koncilu.

Málokdo dnes považuje církev za nepřátelskou, utlačovatelskou moc. Povstaly však nové síly. Stojí za povšimnutí, že Hus byl jednou z inspirací pro ty, kteří bojovali proti monolitickému státnímu aparátu poté, co bylo násilně potlačeno pražské jaro. V roce 1969 se Jan Palach a Jan Zajíc rozhodli zaživa upálit na protest proti sovětské okupaci. Mnozí si kladou otázku, zda se ztotožňovali s Husovým vzdorem cizí vládě i s jeho smrtí.

Nejcennější odkaz

V přednášce z roku 1999 se Václav Havel zmínil o Husovi jako o zdroji národních vzorů i hodnot, o něž se Husova vlast v nové fázi svých dějin může opřít. Tento hluboký vhled stojí za bližší reflexi. Hus byl přesvědčen o existenci transcendentní pravdy, již byl povinen ctít, i pokud tím ohrozí svůj život. Pravdu nepojímal jako lidskou konstrukci, ale jako otázku lidské úcty k řádu, který člověka přesahuje. Tato myšlenka je nadále působivou zbraní proti mocenským skupinám, které by na nás chtěly uvalit své společensky konstruované pravdy. Hus vyzývá, abychom hodnotili všechny autority – společenské, kulturní i náboženské – podle měřítka, které tyto autority přesahuje a jemuž se vposled musejí zpovídat. Na pravdě záleží i dnes.

Hus vyzývá, abychom hodnotili všechny autority – společenské, kulturní i náboženské – podle měřítka, které tyto autority přesahuje a jemuž se vposled musejí zpovídat. Na pravdě záleží i dnes.

Možná spočívá Husův nejcennější odkaz české kultuře ve známém výroku o pravdě: „Hledaj pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, braň pravdu až do smrti, neboť pravda tě vysvobodí.“ A pokud byl Hus skutečně autorem *De orthographica Bohemica* (asi 1406), jeho dědictví žije nejen v podstatě tohoto výroku, ale i v jeho formě!

Hus je vzorem pro mnohé. Lidé ho obdivují za jeho smysl pro národní hrdost a identitu, za kritiku institucionálních zneužití, za vášnivou starost o pravdu a odvahu tvář v tvář smrti. Husa si dnes připomínáme jako výjimečnou postavu celoevropského významu: jako hrdinu myslí, který se vposled stal hrdinou i ve svém těle. Důvodů, proč oslavovat 600. výročí Husovy smrti je opravdu hodně. A hodně je i toho, co se od Jana Husa ještě můžeme naučit.

Původní, anglická verze článku profesora vědy a náboženství Alistera McGratha je [zde](#).

[Alister McGrath](#)

© 2016 MAFRA, a.s., ISSN 1213-1385 © Copyright ČTK, Reuters, AFP. Publikování nebo šíření obsahu je zakázáno bez předchozího souhlasu.